

چگونگی و چرایی بینامتنیت قرآنی در غزلیات حافظ

فریده داودی مقدم^۱
طاهره اختری^۲

چکیده

سخن گفتن از بینامتنیت قرآنی در غزلیات خواجه شمس‌الدین محمد که به دلیل حفظ قرآن ملقب به حافظ گشته است، واضح‌تر از قرآن است که بخواند موضوع مقاله‌ای پژوهشی قرار بگیرد و حافظ‌پژوهان کمابیش به بسیاری از این موارد اشاره کرده‌اند، اما یکی از مباحث مهم بینامتنیت که بدان پرداخته نشده است، چرایی و چگونگی کاربرد بینامتنیت در شعر حافظ است. به نحوی که حافظ بسیاری از گفتمان‌های اساسی قرآن را در محور و مرکز گفتمان شعری خود قرار می‌دهد. به عنوان مثال یکی از گفتمان‌های اصلی غزلیات حافظ که همان گفتمان میان رند و زاهد یا صوفی ریاکار است، مأخوذ از گفتمان شخصیت منافق در قرآن است که خداوند سبحان در آیات فراوانی به آن اشاره می‌کند. همچنین صور خیال مربوط به روز و شب و دریا و برخی دیگر از مظاهر طبیعت حاکی از تصاویر بینامتنی میان قرآن کریم و ذهنیت شاعرانه‌ی حافظ است که در غزلیات او ظهور و بروز شگفت و زیبایی می‌یابد. از طرفی، یکی از پرسش‌های مهم در بحث بینامتنیت، چرایی استفاده از این شگرد است که در مورد شعر حافظ، مسلماً پارامترهای جامعه شناسانه‌ی عصر حافظ و ارتباط آنها با تعالیم قرآنی و برخی مسائل هستی‌شناسی مندرج در متن قرآن و مطرح در ذهن انسان، مدنظر شاعری چون حافظ است که در حوزه‌ی عرفان و معرفت صاحب تجربه‌های ناب است. این پژوهش بیشتر به شیوه‌ی محتوای مضمونی در پی نشان‌دادن شگردهای بینامتنی قرآنی در غزلیات حافظ است. واژگان کلیدی: بینامتنیت، قرآن، حافظ، غزلیات.

۱. استادیار دانشگاه شاهد

۲. استادیار دانشگاه شاهد